

GERÓ JÓZSEF:

A m. kir. belügyminiszter által igazolt nemesek 1867–1937.

Kovács–Szegedy Nyomda, Budapest, 1938.

(5–30. oldal)¹

Előszó.

Egy néhány évvel ezelőtt, midőn elhatároztam, hogy az 1867-től 1937-ig igazolt nemesekre vonatkozó adatokat összegyűjtöm, az a cél vezetett, hogy az Országos Levéltárnak, mely nemességigazolási ügyekben a m. kir. belügyminiszternek, mint legfőbb nemesi hatóságnak szakvéleményt adó hivatalos szerve, forrásanyagot gyűjtsek és bocsássak rendelkezésére.

Az általam összegyűjtött anyag nem csupán e könyv tartalma, hanem az igazolt családokra vonatkozó minden fontos adat, mely a nemesség igazolások alkalmával a folyamodók által bemutatott és az Országos Levéltárban őrzött iratokból megállapítható volt. Mindaz tehát, hogy a család mikor kapta a nemességet, tagjai hol éltek, hova származtak el s időközben mikor és melyik vármegyétől kaptak nemesi bizonyáglevelet. Sok családnál, a bemutatott anyakönyvi kivonatok s egyéb okiratok alapján részletes nemzedékrendi-tábla is összeállítható volt.

Adatgyűjtésemet amidőn befejeztem, oly nagytömegű anyag állott rendelkezésemre, hogy egyelőre le kellett mondanom azon tervemről, hogy az igazolt családok részletes történetét magábanfoglaló munkát adjak közre. Azt csakis több éven át folytatott, sok kötetre terjedő munkával tudtam volna megvalósítani. Már pedig az utóbbi években oly nagymértékben megszorodott nemességigazolási ügyek elintézésénél szükség volt egy segédkönyvre, mely – úgy vélem – e kiadott formában is nagy segítségére lesz a genealógiával foglalkozó magánosoknak és a hatóságoknak egyaránt.

¹ Az átirat nem követi az eredeti könyv oldalszámozását. Az eredeti helyesírás megtartva, azzal a kitételrel, hogy az ékezethasználát helyenként mai helyesírásunkhoz lett igazítva (pl. elsőfoglalásu = elsőfoglalású, címer = címer).

Jóllehet arra törekedtem, hogy ebben az összeállításban lehetőleg teljes és tökéletes munkát nyújtsak, mégis tudom, hogy e célt nem sikerült teljesen elérnem. Mentségemül szolgálhat az a körülmény, hogy adataimat nem egy fekvő, már lezárt levéltári anyagból, hanem egy még most is állandóan és gyakran használt irattár anyagából kellett összeszednem.

Kérem azért e könyv használóit, ha netalán olyan igazolási esetről tudnának, mely könyvből kimaradt volna, értesíteni szíveskedjenek, hogy azokat majd a pótkötetbe felvehessem.

A szerző.

Tájékoztató.

Ebben a könyvben azoknak a neve szerepel, kiknek nemességét a m. kir. belügyminiszter, mint legfőbb nemesi hatóság, az 1867-től 1937-ig terjedő években igazolta.*

Ez a könyv nem azt akarja dokumentálni, hogy csak azok nemesek, akik bennfoglaltatnak, de mindazoknál, kik nemességüket, nemesi rangjukat, előnevüket és címerüket nem igazolták, használják bár a közéletben azokat jogosan vagy jogtalanul, jó- vagy rosszhiszeműleg, hivatalosan (pld. anyakönyvi bejegyzéseknél) csak akkor veszik figyelembe, ha a használathoz való jogukat belügyminiszteri bizonyítvánnyal igazolják.

Egyes, főként az 1900-as évek előtt nemességüket igazolt egyének személyi adatai hiányosak. Ezekre vonatkozólag a hivatalos ügyiratokban sem találtam többet.

Sokan kifogásolni fogják, hogy az összetett helynevekből képzett nemesi előnevüket egybeírva közlöm. Ezt a lényegtelen változtatást az egyöntetűségért tettem. Mások esetleg azt kifogásolják, hogy a több, 2–3–4 keresztnévük közül csak egyet, rendszerint a közhasználatban lévő elsőt emlitem. Ezt azért tettem, mert könyvem úgyis a nevek tömkelege s nem akartam azokat még halmozni.

* Azokat is felvettem, kik 1938-ban, könyvem megjelenéséig igazolták nemességüket.

Az igazolt egyének személyi adatai a következő sorrendben vannak feltüntetve: családnév, zárójelben az esetleges nemesi előnév, keresztnév, a születés ideje, helye, zárójelben a szülők neve, a zárójel után aszerint, hogy mit igazoltak: n. = nemesség, e. = előnév, c. = címer, ő. = ősfő, l. = lófő, pr. = primor, lg. = lovag, br. = báró, gr. = gróf, őrgr. = őrgróf, hg. = herceg; végül a belügyminiszteri igazolás ügyszáma.

A nemesség.

Mint minden államban, úgy Magyarországon is volt közjogi különbség az ország lakosai között. Voltak, kik több-kevesebb politikai jogokkal bírtak s voltak olyanok, kik személyes szabadsággal sem rendelkeztek. Az ugyanazon politikai jogállással bíró honlakosok összessége alkotta a rendeket. A közjogilag szabadok alkották a nemesek rendjét.

A honalapítás után a közjog szempontjából szabadok, vagyis politikai jogokkal bírók voltak a honfoglaló nemzetségekből származók. Ily értelemben a nemesség eredetét a honalapításra lehet visszavezetni. Maga a *nemes* szó sem jelent egyebet, mint nemzetségest, bizonyos nemzetséghez tartozót, bizonyos nemből valót.

A honalapító nemzetségektől származó nemességet azonban megkülönböztetjük a későbbi, a középkori nemességtől. Amaz kizárólag a születésen, a származáson, emez pedig a földbirtokon alapult. Az ősi államszervezetben a földbirtok még nem állott egyéni tulajdonban, így nem is szolgálhatott a rendi osztályozás alapjául. Csak a középkorban, amikor a földbirtok a termelési tényező, a gazdagságnak a forrása, mindenki vagyonsága kizárólag a földbirtokon nyugszik. S amennyiben a nemességgel nemcsak jogok, hanem közkötelezettségek is jártak, ily kötelezettségeket pedig csak azok teljesíthettek, akiknek bizonyos szabad földbirtok állott rendelkezésükre, így a rendi állásra nézve is a földbirtokviszonyok lettek irányadók.

A nemesi, birtok kétféle volt: 1. az első foglalási (*possessio primae occupationis*), 2. a királyi adományból eredő birtok (*donatio*).

Őseink a honalapítás alkalmával a nemzetségi, földközösség intézményét hozták magukkal. Az ország területét nemzetségek szerint szállották meg. Minden egyes

nemzetségnek külön területe, *szállása* (descensus) volt, mely a nemzetség közös tulajdonát képezvén, a családfők közös használatára szolgált. Majd a nemzetségi táborok lassankint a családfők által képezett ágak szerint az állandó használat, művelés és bekerítés alapján feloszlattak s a mai tanyák mintájára családi, majd később egyéni birtokok keletkeznek. A letelepedés kezdetén csak a házhelyet, a belsőséget (mansio, sessio) különítik el, csak ez képez egyéni birtokot: ellenben a külsőségeket: szántókat, szőlőket, réteket, legelőket, erdőket, halastavakat és nádasokat az ugyanazon tanyához (praedium) vagy községhez (villa) tartozók közösen bírták és használták.

A királyság létrejötte előtt az ország területe a nemzet főhatalma alatt állott, a főtulajdon magát a nemzetet illette. A királyság létesülése után a főtulajdonjog a többi felségjogokkal, az állami főhatalommal együtt átszállt a nemzetről a királyra. Úgy, hogy ezután az ország területének főtulajdonosa a királyi hatalom birtokosa, ami annyit jelent, hogy mindazok a területek, amelyeket a nemzetségek meg nem szállottak, amelyek nemzetségi vagy egyéni tulajdonban nem álltak, a király rendelkezése alá tartoztak, a királyi jog (*ius regium*) alatt állottak. Ez a nagy vagyoni jogi hatalom, a királynak rendelkezési joga az ország területének nagyobb része felett, alapja a királyi adományrendszernek, a donationalis rendszernek. A királyi jog alapján álló adományozási jogot már Szent István gyakorolta és az általa adományozott birtokokat, a nemzetségi birtokokkal minden tekintetben azonosította. Az adománybirtok a közérdemek jutalma (laurea virtutis) s a király azt csakis a közjó, az ország érdekében tett szolgálatok jutalmául (*iusto servitio*) adományozta. Ennélfogva a *királyi adomány* (donatio regia) a király, mint a közhatalom birtokosa által közérdemek fejében, a királyi jog alá tartozó birtoknak, vagy azzal kapcsolatos jogoknak örökletes és visszavonhatatlan joggal való adományozása. Az adományozás történhetett vagy egyesek kérelmére, vagy a király közvetlen, saját elhatározása alapján. Az adományost egy éven belül a birtokba bevezették, amit beiktatásnak (statutio, introductio) neveztek. A beiktatást a király kiküldöttje (homo regius) a birtokhoz legközelebb működő hiteles hely, káptalan, konvent kiküldöttjének közreműködésével, a legnagyobb nyilvánossággal, a határosok, a szomszédbirtokosok jelenlétében végezte. A királyi és káptalani ember az ellentmondások elfogadása végett még 15 napig a birtokon maradt. Ha nem történt ellentmondás, a beiktatás megtörténtéről jelentést lettek a királynak, aki kiadta az ünnepélyes adománylevelet. Ez volt a

birtokadományozással való nemesítés. Az ilyen nemeseket *birtokadományos (donatios) nemesek*-nek nevezték.

A nádor, mint királyi helytartó is adományozott birtokokat, de ezeknek nemesítő ereje nem volt.

A nemesi rendbe való felvétel eleinte jóidőig a birtokadományozás útján történt, majd később, midőn már nem állott rendelkezésre elég adományozandó birtok, a király kiváltságlevél útján nemesített. S minthogy e kiváltságlevél rendszerint címeradományt is tartalmazott, az ezzel nemesítetteket *címerleveles nemeseknek, armalisták*-nak nevezték.

Erdély különválása után (1540.), Erdélyben és a hozzácsatolt részekben (Partium), az erdélyi fejedelmek is nemesítettek és adtak ki címeres nemesleveleket. Ezen adományoknak a szűkebb Magyarországon való érvényességét III. Károly király és Mária Terézia királyasszony is elismerték. Érdekes itt megemlíteni, hogy megállapíthatólag, kik részesültek először királyi kiváltságlevéllel rangadományozásban: 1430-ban Zágrábi Dabi Mihály magyar nemességet, 1506-ban Podmaniczky János magyar bárói rangot, 1453-ban Hunyadi János magyar grófi rangot, 1876-ban gróf Körösszeghi és Adorjáni Csáky-Pallavicini Zsigmond és Ipoly magyar örgrófi és 1911-ben gróf Tolnai Festetics Tasziló magyar hercegi rangot nyertek. Erdélyi fejedelmi kiváltságlevéllel pedig először részesültek rangadományozásban: 1576-ban Baróthi Keserü Péter erdélyi nemességet, 1582-ben Hadadi Wesselényi Ferenc erdélyi bárói rangot és 1742-ben Iktári Bethlen Sámuel erdélyi grófi rangot nyertek. Megjegyzem, hogy 1430. előtti időből is ismeretesek címeradományozólevelek, ezeket azonban olyanok kapták, akik már nemesek voltak. Sok esetben a király a birtokadományozással egyidejűleg címet is adományozott.

A király kiváltságlevéllel nemcsak az ország lakosait, hanem idegeneket is emelhetett a nemesek sorába, aminek következtében az idegen egyszersmind magyar honfivá lett. Nemesi kiváltságlevélnek idegen részére való adományozása ehhez képest honosítás is volt. A honosításnak ezt a módját ünnepélyes honosításnak mondták. A király tehát ily módon az ország körül szerzett érdemek jutalmául idegeneket is nemességre emelt az országgyűlés hozzájárulásával. A honosítottak ünnepélyes esküt kellett lennie, hogy az ország törvényeit megtartja

és az ország szabadságát megvédelmezi. Az ily módon honosítottaktól megkívánták még bizonyos díjnak lefizetését és a neveiknek országgyűlési határozattal való beiktatását, becikkelyezését, ha a honosított ezen kívánalmaknak nem tett eleget, a történt honosítás hatályát veszítette. A honosított nemeseket szemben a született magyar nemesekkel *indigenák*-nak nevezték.

A címeres nemeslevéllel történt nemesítés érvényességéhez tartozott, hogy azt egy éven belül abban a vármegyében, ahol a nemesített lakott, a vármegyei közgyűlésen, a nemesek színe előtt ki kellett hirdetni.

A nemesítés egyik módja a *fiúsítás* (praefectio), mely alatt valamely nőnek királyi kiváltság alapján nemesi birtokokban fiúként, fiági joggal való örökössé tételét értjük. A fiúsítást rendszerint az utolsó fiörökös kérte leánya, vagy valamely más nőrokona részére, de kérhette maga a leány, vagy nőrokon is. A fiúsítás jogkövetkezménye, hogy a fiúsított nő a nemesi ingatlanokban úgy örökölt, mintha fiú volna s a fiúsított nő gyermekei, még ha nem nemeshez ment is nőül, nemesek lettek akkor, ha a fiúsítás után születtek. Az előbb születtek csak akkor, ha a királyi kiváltság kifejezetten ezekre is kiterjedt.

A fiúsítás hazai jogunkban kétféle, aszerint, hogy magyar vagy székely nemes családban következett be. A magyar nemes fiúágot illető birtokának gyökere királyi adomány volt, s az ilyen birtok a fiúág kihaltával visszaháramlott a koronára; ezért annak leányágra való átöröklése egyedül királyi kegyelemből történhetett (praefectio regia). Ezzel szemben a Székelyföldön, mely megőrizte tisztán elsőfoglalású szállásbirtokjellegét, a koronának nem volt háramlási joga; ennek folytán valamely székely nemes család kihaltával a fiúágat illető örökség nem szállt a koronára, hanem azt a leányág királyi beavatkozás nélkül örökölte (praefectio naturalis), mert az volt a jogi felfogás, hogy a természet fiúsította a leányt az által, hogy fiúörökös nem született. Az ilyen leányt nevezték *fiúleánynak*. A fiúsítás egyforma jogú hatással bírt, akár királyi kegyelemből, akár pedig a természet rendelkezéséből folyt. A fiúsítás az ősiségét eltörölő 1848. évi XV. t.-c. és az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I. Részének 3. §-a értelmében jelentőségét veszítette s többé nem alkalmazható, mert a fiúágot és a mindkét ágot illető nemesi javak közötti különbség megszűnt.

A fiúsításnak egy különös neme a *leánynegyed* (quarta) természetben való kiadása általi fiúsítás, midőn valamely nemes leánya vagy nővére, apja vagy fivére beleegyezésével nem nemeshez ment nőül. Ilyenkor a negyedet természetben ki kellett adni, ami által a nő fiúsított és nemességét utódaira is, átörökíthette.

A nemesítés történhet *örökbefogadással* (adoptio) is, amikor a nemes ember, valamely nem nemes királyi jóváhagyás mellett fiává vagy testvérévé fogad és fekvő jóságában utódjává és örökösévé rendel.

Úgy a fiúsítás, mint az örökbefogadás királyi adomány erejével bírt és tulajdonképpen birtokadományozással való nemesítés. miért is mindkettőnél megkívánták a birtokba való beiktatást is.

Megszerezhető a nemesség *törvényesítés*-sel is, mely vagy a szülők utólagos házassága (per subsequens matrimonium), vagy királyi kegyelem (per rescriptum principis) útján történhet. A házasságtörésből született gyermeket, szülei utólagos házassága nem, csak királyi (jelenleg kormányzói) kegyelem törvényesíti. Az utóházasság útján való törvényesítésnél a nemesség automaticæ átszáll a törvényesített gyermekekre. A kegyelem útján történő törvényesítés esetén a nemesség, rang, előnév, címer átruházása az uralkodó szabad elhatározásától függ.

Az örökletes nemességen kívül volt nálunk személyes, személyhez kötött nemesség is. Személyes nemessége volt annak a nem nemes nőnek, aki nemes emberhez ment nőül (nobilitas communicata). E nemességet megtartotta özvegysege alatt is, de elveszítette, ha nem nemes férfival lépett újabb házasságra. Személyes nemessége volt a katolikus papoknak. A protestáns felekezetek papjait Magyarországon csupán honorácioroknak minősítették, Erdélyben azonban mind a négy bevett egyháznak papjai egyaránt élvezték a személyes nemességet.

Megkülönböztetünk országos és helyi nemeseket. Amazok az egész országra kiterjedőleg, emezek pedig csak a maguk körében, községében gyakorolhatták nemesi előjogaikat. Amikor magyar nemességről, illetve nemesekről beszélünk, alatta rendszerint az országos nemességet, nemeseket értjük.

Országos nemesek voltak a székely nemesek is, kik különleges jogállással bírván, róluk odébb fogok részletesen szólni.

A *szabad hajdúk* szintén országos nemesek voltak. Bocskai István erdélyi fejedelem, az 1605. dec. 12-én Korponán kelt diplomájával, a 13 kapitánya alatt vitézkedő 9254 gyalogos, majd 1606. szept. 2-án 600 lovas hajdújának Kálló mezővárosra, Nánás, Dorog és Varjas birtokokra, továbbá Hadházon, Vámospércsen, Simán és Viden fekvő birtokrészekre adományt adott s őket – bár névszerint nem sorolta is fel – egyenkint és kifejezetten (*cos omnes singillatim et expresse*) magyar- és erdélyországi nemességre emelte s nekik közös címert adományozott. E hajdúk országos nemesek lévén, igazolt törvényes leszármazóik is nemesek.

Országos nemesek voltak a *turmezei* (turopoljei) nemesek is, kik a IV. Béla királytól kapott kiváltságlevelük folytán nyert autonómiájukat újjászervezve, 1560-ban a zágrábi káptalan előtt egymást testvérré fogadták. E szerződésüket 1582-ben Rudolf király privilégiumban is megerősítette. E privilégiumban neveik felsorolása nélkül – mintegy 438-an szerepelnek. (L. R. IV. 285.)

Helyi nemesek voltak a *szentgáli vadászok* Veszprém megyében.

A praedialisták bár a nemesi előjogok egy részét gyakorolták, nem voltak nemesek. Ezt a kiváltságot az egyházi és világi főuraknak hadi hatalommal való felruházása hozta létre. A főurak jogot nyertek arra, hogy birtokaikon várakat építhessenek s ezek védelmére haderőt tarthassanak. Az egyházi és világi főuraknak ez a fegyveres népe az előkelőbb jobbágyokból állott. De gyakran az elszegényedett nemes is szívesen lépett a hatalmasabb főpapnak, főúrnak fegyveres szolgálatába. Hiszen fegyverrel a hazáért szolgálni mindig dicső dolog volt. A főurak e fegyveres szolgáltnak hűségük és szolgálatuk fejében földbirtokot (*praediumot*) adtak, mely idővel örökletes jellegűvé lett. Az ilyen praediumok fegyveres szolgáltra kötelezett örökös birtokosait *praedialistáknak* mondták. S mivel később a praediumok adományozási jogát csak néhány főpap (az esztergomi érsek, pannonhalmi főapát, a győri és zágrábi püspök tartotta meg és gyakorolta, ezért a praedialistákat *egyházi nemeseknek* nevezték el.

Nem nemesek a *jászok* és *kunok*, kiket bár IV. László király 1279. évi kun privilégiuma az országos nemesek közé sorolt, jogállásuk állandóan hanyatlott s az 1514. évi parasztlázadásban való részvételük következtében kiváltságos állásukat elvesztvén, jobbágysorba estek. Már Werbőczy is a parasztokhoz sorozta őket.

1655-ben a nemesekéhez némileg hasonló kiváltságos állást nyertek. I. Lipót a jászkun kerületet a német lovagrendnek elzálogosította. E helyzetből 1744-ben váltották meg magukat. A megváltáshoz (redemptio) szükséges összeget a kerület városaira és községeire, illetve lakóira vetették ki, akik (redemptus-ok) a váltságához való hozzájárulásuk arányában tarthattak jogot a részükre kihalított ingatlanokra.

A székely nemesek.

A székelyek eredetének kérdése a mai napig sincs tudományosan megoldva s a történetírók előtt még mindig tisztázásra váró feladat. Krónikáink szerint a székelyek a hunok maradékai, kik Attila birodalmának felbomlása után Erdély ama részeiben vonták meg magukat, ahol jelenleg és találjuk őket: a Maros, Olt és a két Küküllő partján. A székelyek hun származását azonban tudósaink egy része kétellyel fogadta. Közülök sokan első királyunk telepeseinek tartják őket, kiket Magyarország különböző részeiből Erdély határszéli vidékeire azért telepítettek oda, hogy a keleti határokat a kunok, bessenyők és tatárok támadásai ellen védelmezzék. A *Névtelen Jegyző* és *Kézai Simon* krónikái a székelyeket a hunok maradékainak mondják, kik már Árpád előtt hazánkban voltak. Ezt az állítást el is fogadhatjuk, mert ha csak a X. vagy XI. században telepedtek volna oda, akkor erről a XII. és XIII. századbeli krónikások tudtak volna s megemlégették volna.

A legvalószínűbb feltevés az, hogy a székelység a magyarsághoz utoljára csatlakozott törzs, melynek következtében az ország távolabbi, keleti részén telepedvén le, a határ védelmének egy részét bízták rá.

A székely nemzet a földjét az első foglalás alapján bírja. S hogy ősi törzsi és nemzetiségi szervezetét századokon át még akkor is meg tudta őrizni, midőn ez az ország többi részeiben, a királyi vármegyei szervezettel szemben már régen megszűnt, azzal magyarázható, hogy az ország keleti határszélén elszigetelve élt.

A Székelyföld előbb hét, majd öt székre oszlott. A székek közül az első helyet Udvarhelyszék (Keresztúr- és Bardócszékkel) foglalta el, ahol a székely nemzet gyűléseit tartotta. Ezután következett Háromszék (Sepsi-, Kézdi-, Orbai- és Miklósvárszékkel), Csíkszék (Al- és Fel-csíkszék, Gyergyószék és Kászonszék), Marosszék és Aranyosszék. E székek mindegyike külön-külön önálló

törvényhatóság volt s csak 1876-ban szűnt meg, amikor vármegyékké szervezték át azokat.

A székelyek az ország többi lakóitól eltérő jogrend alatt saját régi szokásjoguk szerint éltek. E kiváltságos jogállásukat székely szabadságnak (*libertas Siculorum*) s jogviszonyaikat, régi szokásjogukat, mely szerint éltek, székely jognak (*ius Siculicale*) nevezték.

A székek lakossága 6–6 nemzetségre s minden nemzetség 4–4 ágra oszlott. A székek élén egy főbíró (később székbíró és egy főhadnagy (később székkapitány) állott, kik tisztségüket a nemzetségek ágai szerint, évente váltakozva, foglalták el, így e tisztségek viselésének joga az egyes ágakat minden huszonnégy évben egyszer illette meg. E tisztségeket a XVI. századtól kezdve a főkirálybíró és főkapitány töltötték be.

A király a Székelyföld élére királyi főtisztet, a székely ispánt (*comes Siculorum*) állította, aki ott a királyi hatalmat képviselte. Ő volt a székelység haderejének fővezére s az ő parancsára tartoztak táborba szállani. Ő volt elnöke az Udvarhelyen tartott közgyűlésnek, melyen az egész székelység (*universitas trium generum Siculorum*) vett részt.

A székelyek mindannyian országos nemesek voltak s ezen nemességet nem a királyoktól, fejedelmektől nyerték, hanem földjüknek első foglalása alapján bírták és gyakorolták az egész ország területén. Ezen jogaikat királyaink mindig elismerték. A nemzetségi földközösség természet szerű következménye, hogy a Székelyföldön nincsen *királyi jog* (*ius regium*); a székely birtok magszakadás esetén nem a királyra, hanem elsősorban az atyafiakra, ezek hiányában a szomszédokra, esetleg a falura szállott át.

A székely nemzet három osztályra tagozódott: a főemberek vagy főnemesek (*primores*), a lófők (*primipili, equites*) és a gyalog- vagy közszékelyek (*pixidarii, pedites*) osztályára. A *primorok* a hadjáratban való személyes részvételükön kívül, birtokaik nagyságának megfelelő számú fegyverest is kiállítani kötelesek voltak. A *primipilusok* csak személyesen szolgáltak lovon. A harmadik, szegényebb rend tagjai, a *pixidariusok*, akiknek nem volt módjuk harci paripa tartására, gyalog szolgáltak. A székelyek e három rendje, mint jogi intézmény és rendi szervezet,

állandóan fennmaradt s királyaink azt mindig elismerték. Legutóbb is, I. Ferenc József király 1869. évi február hó 16-án kelt legfelsőbb elhatározásával elfogadott, 10598/1868. B. M. sz. felségelöterjesztés, a székelyek rendi viszonyairól a következőket állapítja meg: bátrak vagyunk megjegyezni először azt, hogy a székely nemzet az általa birtokolt földet ősi foglalás jogán bírta s a korona itt nem bírván örökösödési joggal, birtokos nem is lehetett; másodszer azt, hogy a székely nemzet minden tagja, született nemes s mint ilyen, a hon védelmére személyesen volt kötelezve. Ezen honvédelmi kötelezettség a székely nemzetet három részre osztotta. Az első osztályt képezték a főnemesek, kik többed magukkal, a második osztályt a lófőnemesek, kik lóháton, a harmadik osztályt a darabont nemesek, kik gyalog voltak kötelesek a hon védelmében részt venni. A honvédelemnek ezen szervezete, a szatmári békekötés után korszerűtlennek tűnvén fel-, 1713–1729. között a székelyföldi főkapitányságok, rendre eltöröltettek s azóta a székely nemzet tömegesen többé fegyverre nem szállított, a nemzet tagjai közötti osztályzat azonban tovább fennmaradott.

A székelyek rendi állásának megállapítása az időről-időre megtartott hadi szemléken (*lustratio*) történt, amikor is őket rendi állásuk szerint elkülönítve jegyzékbe foglalták. A rendijegyzőkönyvek vezetését Mátyás király 1473-ban rendelte el. Ezeket két csoportba sorozzuk. Az első csoportba tartoznak azok a *rendi összeírások*, amelyek a népesség teljes létszámát (családfőket, családtagokat) névszerint felsorolva foglalják magukban. A második csoportba tartoznak a *hadiszemlejegyzőkönyvek*, melyeket a háború esetén fegyverfogásra kötelezett személyekről készítették. A rendi állás megállapításánál csak az 1713. évi vagy ezelőtti időből fennmaradt rendijegyzőkönyvek vehetők figyelembe.

A székely nemzet rendi tagozódását kezdetben a földbirtok, a vagyonosság mérve hozta létre. A vagyonosság alapján oszlott a székelység két rendre, a lófők és gyalogosok rendjére. A vagyonosabb lófők azután vezető szerephez jutnak, magasabb társadalmi osztályt alkotnak s létrejön a főrend, a primorok rendje. Később azonban, amikor a földbirtok örökségek, osztozkodások folytán mind kisebb és kisebb lesz, mindinkább előtérbe jut a rendi állásnak a származás alapján való megállapítása. Ettől kezdve a rendi állás örökölhető jog s azt nem a földbirtok nagysága, hanem az atyának nemesi rendi állása állapította meg. Ettől kezdve adományoznak királyaink, illetve erdélyi fejedelmeink székely nemesi rendi állásokat. Ilyen első székely rangadományozások: 1580-ban Egerpataki Bartók

Máté (gyalogrendű) nemességet; 1569-ben Malomfalvi Vas György lófőiséget; 1569-ben Bágyoni Balogh Simon primorságot kap.

A székely nemesség különbözött a magyar nemességtől. Ezt legkifejezőbben bizonyítja az, hogy az uralkodók gyakran adományoztak ugyanannak a családnak külön magyar, illetve erdélyi nemesi és külön székely nemesi rendi oklevelet. A székely nemes részére történt magyar vagy erdélyi nemesi rendi oklevél adományozása nem változtatta meg a székely nemes rendi állását.

Nemességet csak koronázott király adományozhat. Ha koronázása előtt történt az adományozás, az csak akkor vált érvényessé, ha a koronázás után azt megerősítette. Más volt a helyzet az erdélyi fejedelemségben, ahol a választott fejedelem és az ausztriai házból származó örökös fejedelmek 1848-ig, a fejedelmi székbe történt beiktatásuk után adományoztak érvényes erdélyi és székely nemesi rendi okleveleket. A király adományozási jogát azonban nem királyi felségjoga, hanem a Szent Korona jogán gyakorolta. Mindaz, aki nemesi birtokjogát, illetve nemességét a Szent Koronától származtatja s azzal ezalapon közvetlen összeköttetésben áll, tagja a Szent Koronának (*membrum Sacrae Coronae*).

Közjogi gyakorlatunk értelmében, a nemesi rang, előnév, címer adományozás, átruházás kegyelmi ténye az ünnepélyes alakú királyi oklevél kiállításával tekinthető befejezettnek.

A nemesség átöröklődő tulajdonság: nemes apának törvényes házasságából született gyermekei szintén nemesek lettek. Ha valamely nemes nő nem nemeshez ment nőül, ő maga megtartotta ugyan nemességét, de az ilyen házasságból született gyermekek nem lehettek nemesek. Ezeket a nemesi rendhez közelebb állóknak tekintették és *agilis* címmel illették.

Régi jog szerint a hűtlenség (*nota infidelitatis*) és hamis eskü a nemesség elvesztését is maga után vonta. A mai jog szerint azonban sem közigazgatási úton, sem büntető törvényünk szerint, nemességétől senki meg nem fosztható.

A nemesi rend tagjai kezdetben nemcsak jogilag, de gazdaságilag is egyenlők voltak. Később azonban a szabadbirtok családi osztozkodások következtében eldarabolódván, mindinkább kisebb birtokok keletkeztek, másrészt a királyi

adományok folytán egyesek jelentékeny földbirtokhoz, nagyobb vagyonhoz jutnak, úgy hogy a nemesi rend kebelében egy előkelőbb vagyonos osztály, a *birtokarisztokrácia* fejlődik ki. E birtokarisztokrácia kezdetben még nem születésileg elzárt rend, hanem csakis előkelőbb, vagyonosabb társadalmi osztály, melynek tagjai a közélet terén, a közügyek intézésében nagyobb befolyást gyakorolnak. Ennek az előkelőbb osztálynak tagjai kezdetben a főpapok, a királyi főtisztségek viselői voltak. Az országos nemesség a főpapok, világi főurak és köznemesség rendjére oszlott. A negyedik rendet a szabad királyi városok képezték. A nemesség keretén belül az egyenlő jog és szabadság elve uralkodott. Werbőczy Hármaskönyvében azt mondja: »Magyarország összes főpapjai, nagyjai, előkelői s nemesei a szabadságnak, kiváltságnak és mentességnek egy és ugyanazzal a jogával bírnak; és nincs sem az urak közül senkinek nagyobb, sem a nemesek közül senkinek kisebb szabadsága«

A rendi egyenlőség elvét, az 1608. évi k. u. 1. törvénycikk folytán, a rendi különbség váltja fel. Ettől kezdve a köznemeseknek az országgyűlésen való személyes megjelenési joga megszűnt s helyébe a megyei követküldés, a *rendi képviselő* intézménye lép. Személyesen csak az egyházi és világi főurak vesznek részt a törvényhozói hatalom gyakorlásában. Az előbb egységes nemesi rend két külön rendre: a *főnemesi* és a *köznemesi rendre* szakadt. Ettől kezdve az országgyűlés is két külön tanácskozó és határozó testületre: a *felső- és alsótáblára* oszlott. A felsőtábla tagjai voltak a nádor elnöklete alatt az egyházi és világi főurak, az alsótáblán a királyi személynök elnöklete alatt a megyei és városi követe, valamint a kisebb rangú főpapok.

A főnemes, a nemesség magasabb nemesi ranggal bíró tagja. A főnemesi rendek kialakulásának folyamata akkor nyert befejezést, amikor az örökölhető magasabb rendi állást a fejedelmek privilegialis oklevelekben az utódra kiterjedő hatállyal adományozni kezdték. A főrend a felsőtábla, később főrenditábla, főrendiház örökös tagsági joga alapján meghívott főnemes. A főrendiháznak születésüknél fogva tagjai voltak a hercegek, grófok és bárók.

Egyes családok főnemesi rangja az elsőszülöttre korlátozott öröklési joggal adományoztatott; ilyenek pld. nálunk a Festetics család hercegi rangja 1911-ből, a Brunswik család grófi rangja 1775-ből és a Gvozdanovich család bárói rangja 1779-ből.

Megjegyezni kívánom még azt, hogy a császári királyi kamarási intézmény osztrák udvari méltóság s közjogunkkal nincs kapcsolatban, mert a kinevezés magyar miniszteri ellenjegyzés mellőzésével történt.

Hogy a nemesség címén minél kevesebben vonhassák ki magukat az adófizetés kötelezettsége alól, több ízben, így 1725., 1731. és 1754–55-ben elrendelték az egész országra kiterjedő nemesi vizsgálatot (*generalis nobilium investigatio*). Azok kivételével, akiknek nemességük közismert volt, mindenki tartozott nemességét az e végre kinevezett bizottság előtt bizonyítani, illetve igazolni. Mária Terézia királyasszony 1774-ben, az addig gyakorlatban volt általános nemesség vizsgálat helyébe új eljárást, a nemességigazoló pert (*processus legitimatorius v. productionalis*) rendelt el. A nemességigazoló pert a megyei ügyész indította meg az ellen, akinek nemessége kétes volt, vagy a megyei ügyész ellen az, aki nemesnek állította és tartotta magát, de a nemesi jogokat csak részben, vagy egyáltalában nem gyakorolta. A bizonyítás mindkét esetben azt terhelte, akinek nemességéről szó volt. A bizonyításnak kétféle módja volt: 1. a gyökeres bizonyítás (*proba radicalis*), 2. a nemesség gyakorlatának bizonyítása. A *gyökeres bizonyítás* nehéz volt, mert az illetőnek a címer-, adomány-, vagy beiktatólevél stb. előmutatásán kívül még a nemesség szerzőjétől (*primus acquirens*) való egyenes és törvényes leszármazását (*proba filiationis*) is bizonyítania kellett. A bizonyítás másik, könnyebb módja a nemesség gyakorlatának bizonyítása volt, midőn az igazoló a nemeslevél, vagy birtokadománylevél előmutatása mellett a nemesi előjogok 60 éves gyakorlatát tartozott igazolni. A nemesség igazolásának ily módja közigazgatási per volt, melyben elsőfokon a vármegye ítélkezett, másodfokon a Helytartótanács, harmadfokon pedig a m. kir. udvari Kancellária útján a király döntött. Az ügy jogerős befejezéséig az érdekelt fél abban az állapotban maradt, amelyben a per megindulásakor volt.

Erdélyben a nemességigazoló perekben első fokon az erdélyi királyi Tábla, másodfokon az erdélyi királyi Főkormánysház, harmadfokon pedig az erdélyi udvari Kancellária útján a király, mint Erdély fejedelme döntött.

Valamely bár többé-kevésbé bizonyított, de teljesen nem igazolt s ennél fogva jogilag érvénytelen *nemesség megerősítése* lényegében egyenlő az adományozással, tehát kizárólagos felségjog s csakis törvényesen megkoronázott király által gyakorolható.

A nemesi előnév.

Honfoglaló őseink az Ázsiából magukkal hozott neveiket (Árpád, Zsolt, Géza, Csaba, Levente, Szabolcs stb.) használták. Később, mikor a keresztény hitre tértek, idegen nemzetiségű papjaik a keresztségben – az egyház általános szokásai szerint – a szentek neveit (Stefanus, Andreas, Paulus, Petrus, Josefus, stb.) adták nekik, amelyekből az István, András, Pál, Péter, József, stb. neveket csinálták. Árpádházi királyaink alatt őseink csak e keresztneveiken nevezték egymást s családnevek akkor még nem voltak. Legfeljebb keresztneveiket az atyjuk nevével kapcsolatban használták, pl. a Péter fia János (Johannes filius Petri), a Pál fia András (Andreas filius Pauli) stb.

A *de genere* (magyarul-fi, vagy nemzetségéből), a származásnak, az előd keresztnevével kapcsolatos megjelölése, mely a lakóhely nevével való megjelöléssel (*de*, magyarul:-i) együtt a családnevek kialakulása előtt, nálunk kb. a XIV. század végéig, általánosan használatos volt. Előfordul, hogy a nemzetség nevét oldalági rokonról vette, ha az kortársai és családtagjai közül méltóságai vagy birtokai révén kimagaslott. A »de genere« megjelölést egyes magyar és idegen eredetű főúri, nemes és nem nemes nemzetségek éppen úgy használták, mint más nemzetségek tagjai a lakóhelyük nevét, ez tehát az ilyent nem használókkal szemben nem jelent jogi vagy társadalmi előkelőbbiséget. Ez a megjelölés csupán a közös őstől való származást fejezte ki, s nem azonos értelmű a honfoglaló magyarok 108 és a székelyek 6 nemzetségébe való tartozással.

Később a XIV. század végén s a XV. század elején lassan kialakulnak a családnevek. Amidőn a letelepülési helyükön lakók között sok az ugyanolyan keresztnevű egyén, megkülönböztetésül származási helyük alapján: Szilágyi, Szatmári, Váradi, Kolozsvári stb., foglalkozásuk szerint: Kovács, Szabó, Kerekes, Szűcs, Varga, Pap, Molnár stb., személyi tulajdonságuk alapján: Kis, Nagy, Fekete, Szőke, Sánta, Tar, Víg, Veres stb. nemzetiségük alapján: Német, Horváth, Oláh, Lengyel, Orosz, Tót stb. nevezik őket. S ha még az azonos családnevűekből is sok van egy községben, a következő nevek szerint különböztetik meg egymást: Tóth-Kádár, Asztalos-Kis, Fekete-Nagy stb. Ilyenmódon a családneveknek legváltozatosabb alakjai keletkeztek. Az előnév a nemességnek nem jelzője, mert előnevet nem nemesek is használtak. Viszont történt nemesség adományozás előnév adományozás nélkül is. A középkorban vált szokásossá, hogy a nemesek

családnevük mellé felvették annak a helységnek nevét, melyből a család származott, vagy amelyben a családnak nemesi birtoka volt. Később általánossá vált, hogy a nemességet előnévvel kérték és kapták. Innen ered az a téves felfogás, hogy a nemesi előnév (praedicatum) a nemesség szükséges kelléke.

Az előnevek a régi alakot tartják meg akkor is, ha a helység neve megváltozott. Az *i* végződésű helynevek, ha előnévül használatnak, a szóvégi *i* nem kettőztetik meg, pld. Hosszupályi Kovács. Valamely jószágnak királyi adományozása vagy birtoka magában véve nem ad jogot a jószág nevének előnév gyanánt való használatára. Nemesek nevének megváltoztatása hosszú közjogi gyakorlat szerint királyi engedéllyel történt, azonban szoros értelemben nem tekinthető olyan kiváltságnak, melyet csak a törvényesen megkoronázott király adományozhat. Nemesi névváltoztatásnál a diploma kiváltása nem kötelező. Az 1928. I. 13-án tartott minisztertanács határozata és az 1928. II. 23-án kelt kormányzói elhatározás, a nemesi névváltoztatás engedélyezését az államfő jogkörébe utalta. Az 1843. évi 435. sz. erdélyi udvari kancelláriai felterjesztésben foglaltak szerint az igazolt törzsökös székely előnév gyanánt használhatja annak a helységnek nevét, melyben elődei 1848. előtt laktak, még akkor is, ha az elődei által való használatot nem tudja kimutatni. Az 1933. évi »Anyakönyvi Utasítás« 57. §-a szerint a nemesi rangot és előnevet azoknak a neve előtt is fel kell tüntetni, akik igazolják, hogy a nemesség és az előnév adományozására irányuló királyi elhatározás történt, de erről a királyi oklevél nem állított ki. »Nemes« rangjelző kitétele az anyakönyvi feljegyzéseknél, nemcsak az előnév nélküli, hanem az előnevet megillető nemes családoknál is jogos, pl. Nemes Nagy István és Nemes Borosjenői Kádár István alakban. Megjegyezni kívánom még itt, hogy a »von« szócska a német nyelvben nem jelent nemességet, mert polgári családok is használják, Csupán a helynevekből képzett családnevek előtt, vagy pedig a nemesi előnév előtt használható, pl. Ludvig Bronsart von Schellendorf a helyes és nem a Ludvig von Bronsart, vagy pedig Graf Esterházy von Galántha a helyes és nem a Graf von Esterházy kitétel.

Általános téves felfogás az, hogy a családnév »y« végződése a nemesség jelzője s hogy a nem nemesek csak »i« végződéssel írhatják nevüket. Ezzel szemben tudjuk, hogy régi nemes, főrendű és fejedelmi (Rákóczi, Teleki grófi, Béli stb.) családok mindenkor »i« végződéssel írták nevüket.

Abban a kérdésben, hogy a nemesi előnevet nagy vagy kis kezdőbetűvel kell-e írni, a Magyar Tudományos Akadémiának azt az álláspontját, hogy a nemesi előnév tulajdonnév s ezért nagy kezdőbetűvel írandó, nem tartom helyesnek. A nemesi előnév – mint már említettem – nem tulajdonnév, hanem község (város) nevéből képzett melléknév s ezért nyelvtanilag helyesen kis kezdőbetűvel kellene írni. Törvényhozásunk is csak e század elején tért el a kis kezdőbetűvel való írás régi gyakorlatától. Családjogi szempontból is helyesebb a kis kezdőbetű, mert a nemesi előnévnek nagy kezdőbetűvel írása arra mutat, hogy kettős családnév része. A nagy kezdőbetű zavart okozhat akkor is, ha a nemesi előnévvel bíró egyénnek keresztnévként is használt családneve van (pl. Dálnoki Péter András).

A címer.

A címer bizonyos szabályok szerint meghatározott színes alakokból formált kép, amelyet megkülönböztető vagy ismertető jelvény gyanánt használnak azok, akiket megillet. A magyar címer szó a francia cimière szóból veszi eredetét, mely bizonyos tárgy elejét, csúcsát, ormát, címertani szempontból pedig a sisakra tűzött díszet jelentette. A címer őseredetiségében hadijelvény volt, ezt már neve is bizonyítja, mely minden nyelven fegyvert (arma, armes, Wappen) jelent. Ezt az is bizonyítja, hogy a címert hadifelszerelések egyes darabjaira: zászlóra, pajzsra és sisakra festették. Így lett az ősi jelvény Magyarországon elsőben is a zászlón alkalmazva, midőn az Árpád-házi királyok alatt főuraink saját zászlós jelvényeik alatt vezették csapataikat a királyi seregbe. Később is, az Anjou-királyok alatt, amikor megteremtették a bandériális rendszert, a főurak címeres zászlóik alatt vezették bandériumaikat. A címer mint jelkép, éppen azért alakult s az képezte létjogát, hogy az egyes egyéneknek, főuraknak, csapatvezéreknek megkülönböztető jelvénye legyen. Ezért festették, hímezték előbb zászlókra, majd pajzsokra, ruhákra, lőtakarókra és a sisakokra is azokat. Sokszor plasztikus alakban erősítették a sisak tetejére, hogy jobban kidomborodjék s messzebb legyen látható. Mégis leginkább a pajzson viselték s innen van, hogy a pecséteken is a mesteralak, a címerkép pajzsba van foglalva. A címer tehát jelkép, de nem minden jelkép címer. Címernek csak az tekinthető, amelynek jogi tartalma van: vagyis a címerhasználati jog vagy régi szokásjogon, vagy pedig fejedelmi adományon alapszik s az átörökölhető legyen. Akinek címerhasználatára joga van, legyen az akár természeti, akár jogi személy, magánjogi igényvel bír, melyet esetleg bírói utón is érvényesíthet, hogy a maga címerét zavartalanul viselhesse és hogy más az ő címerét jogtalanul ne bitorolja. A

legrégebbi korban, főleg főuraink, kik hadba vezették seregeiket, szabadon vettek fel címereket. Később egyesek, főleg a királyi udvarban élők, már királyainktól kérték címereiket. A nemesség nagyrészeinek jelképeik (csillag, kereszt, virág, félhold, szív, kard, liliom stb.) voltak, melyeket tojásdad alakú körbe véstettek s ezt használták hivatalos pecséteiken.

A címer a nemességnek nem feltétlen szükséges kelléke. Werbőczy Hármaskönyvében azt mondja: »A címer, melyet a fejedelem valakinek ad, a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége, mert a címer adományozása egymagában senkit sem nemesít, minthogy sok polgárnak és közrendű embernek van a fejedelemtől nyert címere, de azért még sem számíthatjuk a nemesek közé«.

Amint említettem, a címert legtöbbször a pajzsokon találjuk alkalmazva. A heraldikai pajzs alakja változó: háromszögű, csücsköstalpú, kerekalpú, hegyestalpú, tojásdad alakú stb. A pajzs belső részének, vagyis felszínének pajzsmező a neve, mely egy vagy több színű lehet. A pajzsmezőben foglal helyet a mesteralak vagy a címerkép. Mesteralakok alatt a pajzsmezőnek egyenes vagy görbe vonalakkal való osztását értjük. A címerképek vagy a természetből vannak véve, pld. oroszlán, sas, galamb, farkas, medve, őz, ló, hal, méh, holló, szív, kar, liliom, rózsza, búzakaralász, szőlőtőke, fa stb. vagy képzeleti alakok, pld. grif, sárkány, szirén, egyszarvú, főnixsz, stb. A címerképek nem mindig természetesen, hanem sokszor stilizáltan vannak ábrázolva. A címeres pajzson van a sisak, melyre a tornajátékok alkalmával az oromdísz, sisakdísz illesztették. A sisakdísz odaerősítésének eltakarásához göngyöleget, majd később koronát alkalmaztak. A címer mellékdíszje a sisakról lefutó foszlányszerű sisaktakaró.

Beszélő címereknek azokat a címereket nevezzük, melyben a címerkép bizonyos vonatkozásban van a címerszerző nevével, harci tetteivel, foglalkozásával, vitézségével stb. Minden nemzet heraldikájában találunk beszélő címereket, melyeknek alapja a jelképes (szimbolikus) ábrázolás. Foglalkozásra utaló példák a magyar heraldikában: Zágrábi Dabi Mihály királyi udvari borbély 1430. évi címere három emberi fog; Ereszthvényi Ferenc királyi udvari szakács 1414. évi címere lángon sült hal; Kisgeörgényi Incze Márton ref. pap 1636. évi címere bibliát olvasó pap; Ákosfalvi Szilágyi János erdélyi fejedelmi főlovászmester (1630–1681.) címere nyereg. Névre utaló címerek: az Ajtóssy-Dürer címer, kitárt ajtó; az Inárcsi

Farkas címer, farkas; a Baráthi Huszár címer, vágató huszár; a Kossuthi és Udvardi Kossuth címer kos. Vitézséget szimbolizáló címerek: ágaskodó, jobbában kardot tartó oroszlán; lóháton vágató, kardját villogtató vitéz; kivont kardot tartó levágott jobb kar stb. Tudományt és művészetet jelképező címerek: könyv, toll, bagoly stb. Közgazdasági életből vett jelképes címerek: fogaskerék, méhkas, búzakéve stb. A családhoz tartozó fiúgyermekeket csillagokkal, a leánygyermekeket stilizált rózsákkal és lilomokkal ábrázolják jelképesen.

Vannak a fejedelem által adományozott címerek, melyek az adományos családjának megszégyenítésére, megbélyegzésére szolgálnak. Ezek a gúnycímerek. Ilyen a Guthay család 1582. évi címere: kék pajzsban, zöld hármashalom felett szaladó kos, melyen veres főveges, veres ruhás majom ül, oldalán görbe kard, markában keskeny, aranyszínű zászló.

Címeresleveleink becses adatokat szolgáltatnak viselet- és fegyvertörténetünkre, mit éppen a természetes ábrázolásra törekvésnek köszönhetünk. Címerfestőink sokszor a legfinomabb technikával, pompás színezéssel és a legnagyobb művészettel s pontossággal festették fel a címert az armalislevél elejére; de bizony sokszor gyarló módon oldották meg feladatukat. Akárhányszor a címerleírás szövegét sem értették meg s így címerképük helytelen. Ilyen eltérő esetekben mindig a címerleírás szövege az irányadó.

A címer arányos mérete pld. a pajzs 5 cm. széles, 6.7 cm. magas, a sisak és disz együtt 6.7 cm. magas.

Címerleírásban, ha a sisaktakarók »variorum colorum«-nak vannak jelezve, akkor jobbról kék-arany, balról vörös-ezüst szín alkalmazandó. Színjelzés nélküli címer színeinek megállapítása nem felségjog; azt az Országos Levéltár meghallgatása után színezve (a gyakorlat s a heraldikai szabályok értelmében) a belügyminiszter igazolhatja. Címeregyesítés leginkább örökbefogadás, vagy két család összeházasodása folytán jön létre; még pedig vagy a különálló egyes pajzsok összetétele, vagy pedig a címerképeknek egy pajzsba való foglalása által. Címerigazolásról szóló bizonyítvány mindig az egyén és sohasem a család részére adható ki.

A nemesség, előnév és címer igazolása.

Az egyes nemes családok között különbséget teszünk aszerint, hogy azok belföldiek vagy külföldiek. A belföldi nemesség nálunk eredete szerint kétféle: magyar és székely nemesség. A kérvényt a belügyminiszterhez kell benyújtani, aki ezekben az ügyekben a legfelsőbb rendeletek és az állandóan követelt régi gyakorlat szerint intézkedik. A kérvényhez mellékelni kell mindazokat az anyakönyvi kivonatokat és egyéb hiteltérdemlő okiratokat, amelyek a folyamodó nemesi származását s esetleges előnevét és címerét bizonyítják a magyar nemesség, a székely nemesség, az előnév, a címer és a külföldi nemesség megállapításánál, illetőleg elismerésénél követett irányelvek az alábbiak:

1. A magyar nemesi rendi állás a magyar nemesi rendek közé felvett családból hiteltérdemlően igazolt származás alapján a következők szerint állapíttatik meg:

1. Magyar főnemesi rangja »herceg«, »gróf« vagy »báró« rangjelző szóval állapíttatik meg annak a folyamodónak, aki

a) a XVII. századbeli vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló hivatalos iratok szerint a magyar, illetve erdélyi főnemesrendben szereplő elődjétől egyenes leszármazását igazolja;

b) egyenes leszármazás nélkül hiteltérdemlően igazolja olyan családhoz való tartozását, amely család a XVII. századbeli, vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló hivatalos iratok szerint a magyar, illetve erdélyi főnemesrendben szerepelt;

c) a magyar, illetve erdélyi főnemesrendbe fejedelmi oklevéllel felvett elődjétől való leszármazását igazolja.

2. Magyar nemesi rangja állapíttatik meg annak a folyamodónak, aki

a) a XVII. századbeli vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló hivatalos iratok szerint a magyar, illetve erdélyi nemesrendben szereplő elődjétől egyenes leszármazását igazolja;

b) egyenes leszármazás nélkül hiteltérdemlően igazolja olyan családhoz való tartozását, amely család a XVII. századbeli, vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló hivatalos iratok szerint a magyar, illetve erdélyi nemesrendben szerepelt;

- c) a magyar, illetve erdélyi nemesrendbe fejedelmi oklevéllel felvett elődjétől való leszármazását igazolja;
- d) felmutatja a családjában birtokában lévő magyar, illetve erdélyi nemeslevelet és ezen felül azt is igazolja, hogy elődei az 1848-ik év előtt hatvan évre visszamenően nemeseknek tartottak.

II. A székely nemesi rendi állás a székely nemesi rendek közé felveti családból hiteltérdemlően igazolt származás alapján a következők szerint állapíttatik meg:

1. Székely főnemesi rangja primor rangjelző szóval állapíttatik meg annak a folyamodónak, aki

- a) az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló rendijegyzőkönyv szerint a székely főnemesrendben szereplő, illetve abba felvett elődjétől egyenes leszármazását igazolja;
- b) egyenes leszármazás nélkül hiteltérdemlően igazolja, olyan családhoz való tartozását, amelynek összes tagjai az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló utolsó rendijegyzőkönyv szerint a székely főnemesrendben szerepeltek;
- c) a székely főnemesrendbe fejedelmi oklevéllel felvett illetve a fejedelem által erdélyi főnemességet vagy nemességet adományozó oklevélben a székely főnemesrendbe tartozónak mondott elődjétől egyenes leszármazását igazolja.

2. Székely lófői rangja állapíttatik meg annak a folyamodónak, aki

- a) az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló rendijegyzőkönyv szerint a székely lófőnemes rendben szereplő, illetve abba felvett elődjétől egyenes leszármazását igazolja;
- b) egyenes leszármazás nélkül hiteltérdemlően igazolja olyan családhoz való tartozását, amelynek tagjai az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló utolsó rendijegyzőkönyv szerint a székely lófőnemesrendnél alacsonyabb rendben nem szerepeltek;
- c) a székely lófőnemesrendbe fejedelmi oklevéllel felvett, illetve a fejedelem által erdélyi főnemességet vagy nemességet adományozó oklevélben a székely lófőnemesrendbe tartozónak mondott elődjétől egyenes leszármazását igazolja.

3. Székely nemesi rangja állapíttatik meg annak a folyamodónak, aki

- a) az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló rendijegyzőkönyv szerint a székely gyalognemesrendben, illetve a szabadszékelyek sorában szereplő, közülük felvett elődjétől egyenes leszármazását igazolja;
- b) egyenes leszármazás nélkül hiteltérdemlően igazolja olyan családhoz való tartozását, amelynek tagjai az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló rendijegyzőkönyv szerint a székely gyalognemesrendben, illetve a szabad székelyek sorában is szerepeltek;
- c) a székely gyalognemesrendbe, illetve a szabadszékelyek sorába fejedelmi oklevéllel felvett, vagy a fejedelem által erdélyi főnemességet vagy nemességet adományozó oklevélben a székely gyalognemesrendbe, illetve a szabadszékelyek sorába tartozónak mondott elődjétől egyenes leszármazását igazolja;
- d) igazolja, hogy vele azonos nevű székely család az 1713. évi vagy ezelőtti időből rendelkezésre álló rendijegyzőkönyvek szerint a Székelyföldön bárhol valóban létezett és ezenfelül azt is igazolja, hogy elődei a Székelyföldön egy másik helységben az 1848-ik év előtt hatvan évre visszamenően székely örökséggel bírtak s nemeseknek, illetve szabadszékelyeknek tartattak.

III. Magyar vagy székely nemesi rendi állással bíró család igazolt tagjainak előneve rendi különbség nélkül a következő elvek szerint nyer megállapítást:

1. Az 1848. évi vagy ezelőtti időből eredő használat alapján kell megállapítani annak a magyar nemesi rendi állással bíró folyamodónak az előnevét, akinek elődei a kérdéses előnévre magyar, illetve erdélyi adományt nem kaptak. A használat jogszerűségének igazolására csak olyan iratot lehet elfogadni, amelyben a folyamodó egyenes elődjének neve az említett időben sajátjának tekintendő előnévvel fordul elő. A folyamodó elődje sajátjának tekintendő az az előnév, amelyet legalább egy alkalommal ő maga használt, illetve amellyel legalább egy alkalommal őt említik, ha az olyan földrajzi helyről van véve, amely helyhez a család kapcsolata birtoklás vagy legalább korábbi ottlakás útján kétségtelen. Egy család különféle ágainak az iratokban előforduló előnevek különbözősége folytán egymástól esetleg eltérő előnevei lehetnek. Ha a család különféle ágainak az előnevei egymással megegyeznek, ebben az esetben az illető ágak közös ősétől leszármazó olyan folyamodó előneve is megállapítható, aki a kérdéses előnévnek egyenes ágú elődje általi használatát nem tudja bizonyítani, azonban a közös ősnek az előnevet adó földrajzi helyhez való kapcsolatát igazolja és a többi ággal azonos

családi nevet használ. A magyar nemesi rendi állással bíró családok tagjainak ezen feltételek igazolása esetében egy előnév megállapítására van igényük.

2. Az első foglалás (első megszállás) ősi jogával bírt székely örökségről, vagy ha ez nem igazolható, abban az esetben az elődöknek legrégibb székelyföldi lakóhelyéről kell megállapítani minden székely nemesi rendi állással bíró folyamodónak az előnevét, tekintet nélkül arra, hogy a kérdéses előnévnek elődei által az 1848. évi vagy ezelőtti időből eredő használatát bizonyítja-e, vagy sem. Amennyiben a folyamodó egyenes elődje későbbi időben sajátjának tekintendő egyéb székelyföldi előnevet használt, illetve őt azzal említik, ebben az esetben ez az előnév állapítható meg. A székely nemesi rendi állással bíró családok tagjainak egy székelyföldi előnév megállapítására feltétlen igényük van.

3. Magyar, illetve erdélyi adománylevél alapján kell megállapítani azokat az előneveket, amelyeket a folyamodók elődei adományba kaptak. Magyar, illetve erdélyi főnemesi vagy nemesi oklevélben az adományosok nevével kapcsolatban előforduló előnevek az adományba kapott előnevekkel egy tekintet alá esnek. Magyar nemesi rendi állással és adományba kapott előnevekkel bíró családok tagjainak az előnevek megállapítására feltétlen igényük van.

4. Magyar vagy székely nemesi rendi állással bíró folyamodó részére több előnév állapítható meg, ha igazolja, hogy elődje a szóbanlévő előneveket használta, vagy adományba kapta, illetve, ha székely nemesi rendi állása alapján megállapítandó vagy adományba kapott előnévén kívül más előnevet is használt. A használat jogszerűségének igazolására a lenti feltételek az irányadók annak a hozzáadásával, hogy használat alapján több előnév annak a részére állapítható meg, aki igazolja, hogy az egyes előneveket négy családtag egyszer, vagy legalább két családtag összesen négyszer használta, illetve amelyekkel négy családtagot egyszer, vagy legalább két családtagot összesen négyszer említenek, — a székely nemesi rendi állás alapján megállapítandó és az adományba kapott előnévnek a használatát nem kell igazolni. Három vagy ennél több előnév csak abban az esetben nyer megállapítást, ha azok már 1848-ban, vagy ezelőtt együttesen fordulnak elő. Több előnév megállapítása esetében azokat a kimutatható legrégibb használat, a székely örökség kimutatható legrégibb birtoklása, illetve az adományok kor szerinti sorrendjében kell összekapcsolni, együttes használat igazolása esetében a használat sorrendje az irányadó.

5. Az előnévül szolgáló hely nevében beállott változás az előnévre és annak alakjára nincs hatással. Az előnév írásmódját illetően az igazolás alapjául szolgáló irat írásmódja az irányadó. A régies írásmód azonban nem állapítható meg, ha a mai kiejtés szempontjából félreértésre adhat alkalmat. Jelenleg használatban nem lévő betűket és betűösszetételeket mellőzni kell.

IV. Magyar vagy székely nemesi rendi állással bíró család igazolt tagjainak címere rendi különbség nélkül a következő elvek szerint nyer megállapítást:

1. Az 1848. évi, vagy ezelőtti időből eredő használat alapján kell megállapítani annak a folyamodónak a címerét, akinek elődei magyar, illetve erdélyi címereslevelet nem kaptak, vagy akinek címereslevele nem áll rendelkezésre. A használat igazolásául csak azt a címeresemléket (címerespecsétet) lehet elfogadni, amelyet a folyamodó egyenes elődje az említett időben sajátjaként használt, amennyiben az ilyen címeresemlékeken lévő címerek egymástól eltérnek, ebben az esetben általában a régibb címeresemlék az irányadó. A folyamodó elődje sajátjának tekintendő az a címer, melyet az illető előd legalább egyszer használt, ha a család nevét, vagy a címerrel élő személy nevének legalább kezdőbetűit tartalmazza, — a név kezdőbetűinek hiányában pedig rendszerint az a címer tekintendő folyamodó elődje sajátjának, amelyet a kérdéses előd legalább egyszer és rajta kívül még egy családtag legalább egyszer használt. Egy család különféle ágainak a használt címerek különbözősége folytán egymástól esetleg eltérő címerei lehetnek, — ha a család különféle ágai által használt címerek egymással megegyeznek, ebben az esetben az illető ágak közös ősétől leszármazó olyan folyamodó címere is megállapítható, aki a kérdéses címernek egyeneságú elődje általi használatát nem tudja bizonyítani. Amennyiben a használattal való igazolás alapjául szolgáló címeresemléken a címer sisakja, takarói, valamint színezése (színjelzése nincsenek feltüntetve, ebben az esetben ezeket a hazai általános címerhasználatnak megfelelően kell megállapítani, — ha a címeralakok színei tekintetében a hazai általános címerhasználat figyelembevételével is alapos kétség merülne fel, ebben az esetben a címer színek nélkül (egyszínben festve nyer megállapítást. A használat alapján megállapított címert hatályon kívül kell helyezni, ha az a folyamodó elődje részére kiállított és utólagosan előkerült címereslevélben adományozott címertől eltér.

2. Magyar, illetve erdélyi címereslevél alapján kell megállapítani annak a folyamodónak a címerét, aki megadományozott elődjétől való egyenes leszármazását igazolja, ha a címereslevél rendelkezésre áll. Amennyiben a folyamodónak valamelyik elődje több címeradományt kapott, vagy elődei közül többen kaptak címeradományt, ebben az esetben a rendelkezésre álló adománylevelek közül a legutolsó keltezésű az irányadó.

V. A külföldi főnemesi vagy nemesi címek, előnevek és kimerék Magyarországon jogi tartalommal nem bírnak, közjogunk keretén kívül esnek, ezért ezek a magyarországi használathoz való jogosultság elismerése és a magyar állampolgárság megszerzése esetében sem biztosítanak nálunk nemesi rendi állást, főnemesi vagy nemesi rangot, ki váltságot és előjogot. Külföldi főnemesi vagy nemesi cím, előnév és címer magyarországi használatához való jogosultság elismerése a következők szerint történik:

1. Külföldi főnemesi vagy nemesi címnek, előnévnek és címernek használati joga ismertetik el annak a folyamodónak a részére, aki

a) a nemességének eredete szerint illetékes külföldi nemesi főhatóság okiratával igazolja valamely főnemesi vagy nemesi címhez, előnévhez és címerhez való jogosultságát;

b) igazolja, hogy családja főnemesi, vagy nemesi címének, előnévének és címerének szerzése valamely létező vagy megszűnt államból ered (pl. az illető állam uralkodója által adományoztatott vagy honosított) és ezen felül igazolja a kérdéses családhoz való tartozását;

c) igazolja, hogy egyenes elődjének főnemesi vagy nemesi címét, előnevét és címerét valamely külföldi nemesi főhatóság, mint külföldi főnemesi vagy nemesi címet, előnevet és címert ismerte el;

d) igazolja, hogy egyenes elődei az 1848-ik év előtt hatvan évre visszamenően olyan idegen állam magasabb hatóságai vagy közhivatalai által kiállított iratokban említettnek főnemesi vagy nemesi címmel és előnévvel, amely államban a kérdéses időben a nemesség intézménye létezett.

2. Magyar honosnak adományozott külföldi főnemesi vagy nemesi cím, előnév és címer abban az esetben nyer elismerést, ha annak viselésére a magyar államfő engedélyt adott. Amennyiben az adomány olyan külföldi uralkodótól származott,

aki egyszemélyben magyar király, vagy erdélyi fejedelem is volt, ebben az esetben a magyar királynak vagy erdélyi fejedelemnek a viselésre vonatkozó engedélye nem követeltetett meg. Nem ismertetik el az olyan külföldi főnemesi vagy nemesi cím és előnév, amelyhez hasonló, vagy amelynél magasabb főnemesi vagy nemesi címmel és előnévvel a folyamodó esetleges magyar, illetve székely nemesi rendi állása alapján is bír, nem nyernek elismerést a már elismert magasabb külföldi címnél alacsonyabb egyéb külföldi hűbéri címek. Nem ismertetik el a külföldi címere annak, akinek magyar, illetve székely nemesi rendi állásával kapcsolatosan címere megállapítható, e tekintetben kivételnek csak akkor van helye, ha olyan családról van szó, amely magyar, illetve székely nemesi rendi állása mellett magasabb külföldi főnemesi címet és ezzel kapcsolatosan új, címert kapott.

Az eljárás befejezése után belügyminiszteri okirat állíttatik ki, mely a folyamodó személyi adatait, magyar, illetve székely nemesi rendi állását, avagy külföldi főnemesi vagy nemesi címét, esetleg előnevét (előneveit) és címerének szabatos leírását tartalmazza. Amennyiben a folyamodó magyar, illetve székely nemesi rendi állással és előnévvel s emellett külföldi főnemesi vagy nemesi címmel és előnévvel is bír, ezek részére ugyanabban az okiratban nyernek megállapítást és elismerést, amely esetben a magyar, illetve székely nemesi rendi állás megállapítása feltétlenül megelőzi a külföldi cím elismerését. Az okiratban egy családnak több tagja is megnevezhető. A belügyminiszternek nemesi ügyekben a M. kir. Országos Levéltár ad szakvéleményt. Az Országos Levéltár javára az adott szakvéleményért díjat kell fizetni, amelynek mértékét a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a belügyminiszterrel egyetértőleg a 14.893/1934. V. K. M. számú rendeletben (Belügyi Közlöny, 1934. évf. 780. lap) állapította meg. Ez a díj általában személyenkint tíz pengő és ezt az egyes folyamodók a belügyminiszteri okirat kiállítása alkalmával a 15.086. számú postatakarékpénztári számlára fizetik be. Végül megemlítem, hogy az Anyakönyvi Utasítás 57. §-a (33.607/1933. B. M. sz. rendelet) értelmében a magyar állami anyakönyvbe nemesi rangot, címet és előnevet kizárólag m. kir. belügyminiszteri okirat alapján lehet feljegyezni.